

Електронні інформаційні ресурси в бібліотеці: створення, використання, організація доступу

Савчук, Тетяна Степанівна
Директор НТБ ВНТУ

Розглянута методика використання інформаційних та комп'ютерних технологій в роботі бібліотеки, а також наводяться приклади використання окремих програмних продуктів в автоматизації бібліотечних процесів.

Ключові слова: електронна бібліотека, комп'ютерна технологія, інформаційні ресурси, бази даних, АБІС.

Электронные информационные ресурсы в библиотеке: создание, использование, организация доступа

Савчук, Татьяна Степановна

Рассмотрена методика использования информационных и компьютерных технологий в работе библиотеки, а также приводятся примеры использования отдельных программных продуктов в автоматизации библиотечных процессов.

Ключевые слова: электронная библиотека, компьютерная технология, информационные ресурсы, базы данных, АБИС.

Electronic information resources in the library: creation, use, organization of access

Savchuk, Tetyana

The methods about using information and computer technologies in the library work had been observed and the examples of using different programme products in automation of the library processes are also given.

The key words: Digital Library, computer technology, information resources, database.

Більшість навчальних закладів України є великими осередками наукової і освітньої діяльності і природно потребують великої кількості навчальної літератури різної тематики. Наявність великої кількості інформації породжує необхідність у її упорядкуванні і систематизації, а що найголовніше – у створенні можливості безперешкодного доступу до цієї інформації, що підвищить ефективність як наукової роботи, так і навчання. Традиційні способи доступу до інформації поступово відходять на другий план[1; с. 99].

Більшість бібліотек вищих навчальних закладів України користуються як проприетарними (придбаними за власні кошти), так і розробленими власними продуктами автоматизації бібліотечних процесів. У вузах використовуються різні автоматизовані бібліотечні інформаційні системи

(АБІС) – ALEPH, ІРБІС, UNILIB, ISIS та інші. Але найбільш поширеною є вітчизняна АБІС “УФД/Бібліотека”, яка дозволяє автоматизувати процеси документообігу бібліотеки і встановлена більше ніж у 180 бібліотеках навчальних закладів. Наступний етап розвитку комп’ютеризації бібліотек є створення електронних або цифрових бібліотек з повнотекстовими базами даних. Роботи в цьому напрямку ведуться майже в усіх вузівських бібліотеках [2; с. 17].

Електронні бібліотеки – це новий клас інформаційних систем, який значно поширює спектр інформаційного обслуговування користувачів із застосування комунікаційних переваг інформаційного середовища.

Роботи із створення електронних бібліотек підтримуються національними програмами і мають відповідне фінансування в багатьох країнах світу: Росії, Німеччині, Франції, США та ін. Найбільш широке розмаїття різновидів електронних бібліотек зібрано в російській концепції міжвідомчої програми “ Электронные библиотеки России” [3; с. 38].

Електронна бібліотека вузу повинна виконувати функції накопичення і збереження документів, а також надання доступу широкому колу користувачів.

У Вінницькому національному технічному університеті (ВНТУ) електронна бібліотека створюється як невід’ємний блок науково-технічної бібліотеки. Основою такої бібліотеки є наявність відповідних технічних і програмних засобів. Перш ніж розпочати глобальні перетворення та створення цифрової бібліотеки, були проведені підготовчі роботи:

- Створена локальна бібліотечна мережа з сучасними комп’ютерами і можливістю вихода в Інтернет кожного комп’ютера мережі;
- Впровадження автоматизованої бібліотечної інформаційної системи — АБІС “УФД/Бібліотека”;
- Розроблено сайт бібліотеки з доступом до пошуку в електронному каталозі.

На наступному етапі було визначено інформаційні джерела формування повнотекстових баз даних. Бібліотека ВНТУ надала перевагу таким джерелам:

- роботи викладачів вузу – навчальні посібники, методичні вказівки та інш., що вийшли з друку;
- дистанційні курси з окремих дисциплін;

- інформаційні ресурси, що надходять у бібліотеку на різних носіях – CD і DVD диски, дискети;
- ресурси Інтернет;
- відскановані підручники, журнали та інші матеріали, що користуються попитом у користувачів і знаходяться в бібліотеці на паперових носіях в одному примірнику.

Локальна бібліотечна мережа включає більше 25 сучасних комп'ютерів, які підключені до Інтернет. Реалізований перехід на нові технології – електронний каталог (над яким розпочалася робота в 1991 році) з ISIS переведений на АБІС “УФД/Бібліотека”. Електронний каталог містить понад 160 тис. записів. Функціонує сайт бібліотеки (www.lib.vstu.vinnica.ua), який забезпечує пошук в електронному каталозі бібліотеки, а також надає можливість доступу до повнотекстових робіт викладачів ВНТУ в електронному вигляді, які розміщуються на сайті в обов'язковому порядку, згідно рішення Вченої Ради ВНТУ. Доступ до цих видань можливий лише із внутрішньої мережі університету, що пов'язано з дотриманням авторських прав. На даний час маємо доступ до більш як 1080 видань.

В університеті створено і функціонує комп'ютерний центр дистанційної освіти, на серверах якого розміщуються дистанційні варіанти дисциплін, що викладаються у ВНТУ, а саме: програми дисциплін, курси лекцій, методичні вказівки до виконання лабораторних робіт, тести та інші матеріали. У ВНТУ діють близько 100 дистанційних курсів з різних дисциплін, які містять 1000 повнотекстових документів.

На оптичних і магнітних носіях в бібліотеку надійшло більше 1000 повнотекстових видань. Для роботи користувачів з даними документами створюються копії і до них вони мають доступ. Комп'ютери мережі мають технічні можливості для доступу до копій документів.

Оскільки кожний комп'ютер бібліотечної мережі ВНТУ підключений до глобальної мережі Інтернет, то кожний користувач в принципі має можливість отримувати з мережі будь-які повнотекстові документи. З метою більш ефективного використання Інтернет на сайті бібліотеки на спеціально розробленій сторінці розміщено посилання на сайти, які надають можливість безкоштовного скачування повнотекстових електронних видань. Перевага надається посиланням на сайти науково-технічних журналів, які надають електронні версії своїх видань. Це надає можливість скоротити видатки на передплату періодичних видань в умовах недостатнього фінансування.

Для формування бази даних відсканованих (оцифрованих) видань, що надходять до бібліотеки на паперових носіях, була створена група співробітників “швидкого

сканування”. У 2009 році для цієї групи було придбано сучасні швидкісні сканери і необхідне програмне забезпечення. Окрім сканування проводяться роботи по скачуванню повнотекстових видань з мережі Інтернет (адже не кожний користувач має технічні можливості зробити це дома, а в бібліотеці є безкоштовний доступ до власної бази даних), оскільки окремі видання можуть з’явитись у сканованому вигляді у глобальній мережі раніше, ніж паперові оригінали у бібліотеці.

З досвіду організації власних баз даних хотілося б відзначити, що для повноцінного та ефективного пошуку необхідно створювати тезауруси. Класифікація документів по темам надає велику допомогу при пошуку (коли користувачу важко оптимально підібрати ключові слова або потрібно звузити масштаб пошуку, уточнити тематику та інш.). Пошук по темам володіє більшою точністю і повнотою порівняно з простим контекстивним пошуком. Крім того такий пошук відзначається більшою точністю і повнотою, порівняно з простим контекстивним пошуком, а також такий пошук дозволяє знайти документи, які не містять слів із назви заданої теми, але мають відношення до неї.

Наступним етапом роботи було визначити і розробити політику безпеки використання бази даних. Створена електронна бібліотека використовує мандатну політику безпеки, суть якої полягає в тому, що кожному режиму доступу (перегляд, додавання інформації, редагування і інш.) і кожній групі користувачів надається певний рівень доступу. Як правило користувач має право доступу тільки до режиму перегляду публікацій. Розробляється режим доступу до копіювання окремих розділів, частин повнотекстових документів для користувачів НТБ ВНТУ.

Отже основна мета створення електронної бібліотеки ВНТУ – створення інформаційної системи, в якій документи зберігаються і можуть використовуватись в “електронній” формі. Програмні засоби при цьому забезпечують єдиний інтерфейс доступу до електронних документів, які містять тексти і зображення. Електронна бібліотека ВНТУ формується як єдина база даних і при її проектуванні дотримані усі прийняті стандарти у сфері проектування баз даних. Створення бази електронних документів у бібліотеці – це, звісно, не глобальна оцифровка фонда, а переклад книг в електронний формат вирішив проблему збереження цінних видань. Студенти та викладачі високо оцінили переваги електронних видань і з задоволенням працюють у читальній залі. Використання документів на електронних носіях надає користувачам більший обсяг інформації, спрощує її сприйняття, вони доповнюють і розкривають друковані джерела.

Науково-технічна бібліотека нарощує обсяги робіт з освоєння електронних технологій, створення та надання користувачам електронних продуктів і послуг, адже сьогодення вимагає новітніх форм роботи бібліотеки.

Список використаних джерел

1. Корнійчук, М. В. Електронні ресурси – нова модель організації бібліотечно-інформаційного обслуговування студентської молоді / М. В. Корнійчук // Концепція розвитку бібліотек вищих навчальних закладів в інформаційному суспільстві: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 23-25 травня 2006 року. - К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2006. - С. 99-101.
2. Павлуша, І. Електронні бібліотеки: системний підхід до формування фондів / І. Павлуша // Бібліотечний вісник. - 2000. - №2. - С. 16-19.
3. Васильев, А. Создание электронной библиотеки русскоязычных научных статей / А. Васильев, С. Самусев, Д. Козлов // Интернет-математика 2007: сб. работ участников конкурса научных проектов по информационному поиску. – Екатеринбург: Урал, 2007. - С. 37-45.